

ROLUL JURISPRUDENȚEI CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI LA INTERPRETAREA CONSTITUȚIEI: CAZUL PREZUMȚIEI DOBÂNDIRII LICITE A BUNURILOR

Gheorghe RENIȚĂ,

Universitatea de Stat din Moldova

Curtea Constituțională a Republicii Moldova fost sesizată de mai multe ori ca să interpreteze prevederea constituțională referitoare la prezumția dobândirii licite a bunurilor. La intervale diferite de timp, în fața Curții Constituționale se pune în esență aceeași problemă: dacă Constituția permite confiscarea civilă a bunurilor de la persoane care exercită funcții publice sau dacă permite inversarea sarcinii probei privind originea bunurilor deținute de agenți publici. În acest sens, Curtea Constituțională a făcut adesea apel la jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. Însă, poziția Curții Constituționale nu a fost de fiecare dată aceeași. Mai întâi, Curtea Constituțională a dat un răspuns negativ la problema semnalată. Apoi, Curtea Constituțională și-a revăzut jurisprudența sa anterioară și a decis că în cazurile de confiscare a bunurilor este posibilă aplicarea unor standarde de probă diferite, în funcție de tipul procedurilor (penale sau non-penale). Această din urmă poziție a fost fundamentată prin prisma cazului *Gogitidze și alții v. Georgia*.

Cuvinte-cheie: bunuri, drept de proprietate, prezumția de nevinovăție, confiscare, sarcina probei.

THE ROLE OF THE JURISPRUDENCE OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS IN THE INTERPRETATION OF THE CONSTITUTION: THE CASE OF THE PRESUMPTION OF THE LICIT ACQUISITION OF PROPERTY

The Constitutional Court of the Republic of Moldova has been referred several times to interpret the constitutional provision on the presumption of lawful acquisition of assets. At different times, the Constitutional Court was faced with essentially the same issue: whether the Constitution allows for civil confiscation of assets from persons exercising public functions or whether it allows for the reversal of the burden of proof regarding the origin of assets held by public officials. In this regard, the Constitutional Court has often appealed to the case law of the European Court of Human Rights. However, the position of the Constitutional Court has not always been the same. First, the Constitutional Court gave a negative answer to the issue raised. Then, the Constitutional Court reviewed its previous jurisprudence and decided that in cases of confiscation of assets it is possible to apply different standards of proof, depending on the type of proceedings (criminal or non-criminal). This latter approach was substantiated in the light of the case of *Gogitidze and Others v. Georgia*.

Keywords: goods, property rights, presumption of innocence, confiscation, burden of proof.

Introducere

Una dintre atribuțiile/competențele Curții Constituționale rezidă în interpretarea Constituției (art. 135 alin. (1) lit. b) din Constituție). În acest sens, Curtea Constituțională face adesea apel la jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului (în continuare – „Curtea Europeană”).

Curtea Constituțională a recunoscut că principiile constituționale trebuie interpretate în concordanță cu standardele care pot fi deduse din Convenția Europeană a Drepturilor Omului (în continuare – „Convenția” sau „Convenția Europeană”), prin prisma jurisprudenței Curții Europene. Aceasta pentru că una dintre funcțiile Curții Europene, interpretul autentic al Convenției Europene, constă în stabilirea unui nivel minim de protecție a drepturilor fundamentale care trebuie garantat în toate statele membre ale Convenției. Curtea Europeană a explicat consecințele acestei funcții în hotărârea *Soering v. Regatul Unit*: obiectul și scopul Convenției, ca instrument pentru protecția ființelor umane, reclamă ca prevederile sale să fie interpretate și aplicate astfel încât să-i facă garanțiile practice și efective. Mai mult, orice interpretare a drepturilor și a libertăților garantate trebuie să fie conformă cu „spiritul general al Convenției, ca instrument conceput să mențină și să promoveze idealurile și valorile unei societăți democratice” [1].

Raționamentele Curții Europene se bucură de autoritatea de lucru interpretat pentru Curtea Constituțională. Chiar Curtea Europeană le cere autorităților naționale să se asigure că legislația națională este conformă cu Convenția. Acest fapt pune în sarcina autorităților statale obligația de a asigura efectul deplin al standardelor Convenției, în conformitate cu ordinea lor constituțională și având în vedere principiul certitudinii juridice, așa cum sunt interpretate standardele de către Curtea Europeană [2].

După aceste precizări introductive, în prezentul studiu ne propunem să estimăm rolul jurisprudenței Curții Europene la interpretarea de către Curtea Constituțională a prevederilor din Constituție referitoare la prezumția dobândirii licite a bunurilor.

Rezultate și discuții

Constituția garantează la art. 46 dreptul la proprietate. Alin. (3) al acestui articol prevede că „*Averea dobândită licit nu poate fi confiscată. Caracterul licit al dobândirii se prezumă.*”

În 2006 Curtea Constituțională a avut ocazia de a se pronunța pe marginea acestei norme constituționale. Mai exact, Guvernul a cerut Curții Constituționale să avizeze un proiect de lege constituțională pentru excluderea propoziției „Caracterul licit al dobândirii se prezumă” din alineatul (3) articolul 46 din Constituție. Cu votul a patru judecători (din șase), Curtea Constituțională a dat aviz pozitiv, precizând că proiectul de lege în discuție nu contravine dispozițiilor constituționale ale art. 142 alin. (2) (care stabilește limitele revizuirii Constituției, i.e., „nicio revizuire nu poate fi făcută, dacă are ca rezultat suprimarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor sau a garanțiilor acestora”) și poate fi prezentat Parlamentului [3].

Curtea a disipat „orice suspiciuni cu privire la încălcarea dreptului de proprietate, proclamat și garantat de alineatul (1) și consolidat de alineatele care-l succedă ale art. 46 din Constituție, precum și de art. 126-128 din Constituție, și a principiului prezumției nevinovăției, consfințit de art. 21 din Constituție, deoarece confiscarea se poate dispune doar prin hotărâre judecătorească, în condițiile legii și doar după dovedirea caracterului ilicit al bunurilor titularului inculpat al acestora” [4]. Curtea a apreciat că „statul poate reglementa proceduri, prin care persoana inculpată să fie obligată să probeze caracterul licit al averii sale. Or, imposibilitatea probării caracterului licit al averii prezumă caracterul ilicit al dobândirii acesteia și tendința persoanei de a se eschiva de la îndeplinirea obligațiilor fiscale față de societate sau de la răspundere administrativă ori penală. Implementarea acestei proceduri derivă și din necesitatea statului de a combate criminalitatea transnațională organizată. Prin Legea nr. 15-XV din 17 februarie 2005 Republica Moldova a aderat la Convenția Organizației Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate, adoptată la 15 decembrie 2000. Astfel, conform acestei Convenții (i.e., art. 12 alin. (7)), statele părți pot avea în vedere să ceară ca autorul unei infracțiuni să stabilească originea licită a produsului prezumat al infracțiunii sau a altor bunuri care pot face obiectul unei confiscări, în măsura în care această exigență este conformă principiilor dreptului lor intern și naturii procedurii judiciare și altor proceduri” [5].

Doi judecători ai Curții Constituționale nu au fost de acord cu această abordare. Potrivit opiniei separate formulate de un judecător, „proiectul de lege propus de Guvern induce ideea periculoasă că bunurile, dobândirea legală a cărora nu poate fi dovedită, sunt susceptibile de confiscare, ceea ce este inadmisibil, deoarece astfel se deschide teren pentru interpretarea neuniformă a legislației” [6]. Un alt judecător a considerat, în opinia sa separată, „inadmisibilă excluderea normei constituționale „Caracterul licit al dobândirii se prezumă” din alin. (3) art. 46 pentru motivul că o garanție constituțională, deja instituită, nu poate fi exclusă decât în cazuri excepționale și absolut necesare într-o societate democratică. Curtea Constituțională a expus o astfel de concluzie (...). Excluderea normei cuprinse în alin. (3) art. 46 din Constituție poate conduce la dezechilibrarea mecanismului actual de protecție a dreptului de proprietate și a garanțiilor de exercitare a acestuia. Astfel, operarea acestei modificări în Constituție poate da naștere la aplicarea selectivă de către instituțiile publice a confiscării civile, fapt ce se poate solda cu abuzuri din partea reprezentanților statului în raport cu persoana” [7].

Este de remarcat că proiectul de lege în discuție (privind excluderea prezumției caracterului licit al dobândirii bunurilor) nu a fost adoptat de către Parlament.

Pentru majoritatea judecătorilor Curții Constituționale a avut o pondere mare prevederile art. 12 alin. (7) din Convenția Organizației Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate (citate mai

sus). Dar articolul vizat instituie și o rezervă/condiție – „în măsura în care această exigență (i.e., de a cere ca autorul unei infracțiuni să stabilească originea licită a produsului prezumat al infracțiunii sau a altor bunuri care pot face obiectul unei confiscări) este conformă principiilor dreptului lor intern și naturii procedurii judiciare și altor proceduri”. Dincolo de aceasta, nici în Avizul Curții Constituționale, nici în opiniile separate nu s-a făcut vreo analiză/trimitere la jurisprudența Curții Europene.

În schimb, jurisprudența Curții Europene a avut un rol central în contextul unei sesizări din 2011, formulate de Ministrul Justiției, privind interpretarea articolului 46 alin. (3) din Constituție. Autorul sesizării a solicitat Curții Constituționale ca, prin interpretarea articolului 46 alin. (3) din Constituție, să se explice dacă:

„a) Protejează această normă în egală măsură proprietatea funcționarilor publici care sunt obligați prin normele constituționale să exercite cu bună-credință obligațiile ce le revin și prezumă această normă caracterul licit al averii dobândite de ei în perioada în care au exercitat o funcție în serviciul public în același volum și în aceleași condiții ca și pentru alte categorii de cetățeni?

b) Pe care principii ar trebui să se bazeze stabilirea exigențelor pentru funcționarii publici care trebuie să demonstreze caracterul licit al dobândirii averii în perioada exercitării unor funcții în serviciul public, ca să nu fie încălcate prevederile Constituției?

c) Care este coraportul dintre norma alineatului (3) al articolului 46 (Caracterul licit al dobândirii se prezumă) și alineatul (1) al articolului 127 (Statul ocrotește proprietatea), ținând cont de faptul că statul trebuie să ocrotească nu doar proprietatea privată, dar și proprietatea publică, iar pentru aceasta statul trebuie să dispună de instrumentele corespunzătoare?

d) Cât de compatibile sunt alineatul (3) al articolului 46 (Caracterul licit al dobândirii se prezumă) și alineatul (2) al articolului 54 din Constituție, ținând cont de faptul că criminalitatea organizată și corupția reprezintă o amenințare pentru un stat democratic, afectează securitatea națională, subminează bunăstarea economică a țării și ordinea publică și aduc atingeri drepturilor și libertăților altor persoane?

e) Permite oare prevederea alineatului (3) din articolul 46 (Caracterul licit al dobândirii se prezumă) respectarea și executarea eficientă a angajamentelor asumate de către Republica Moldova la ratificarea Convenției Consiliului Europei privind spălarea banilor, depistarea, sechestrarea și confiscarea veniturilor provenite din activitatea infracțională și finanțarea terorismului?”.

Autorul sesizării a făcut trimitere la raționamentele din Avizul Curții Constituționale din 2006 (menționat mai sus), precizând că prezumția caracterului licit al dobândirii averii nu reprezintă un drept absolut, care nu ar admite nici o derogare de la norma generală. Potrivit autorului sesizării, poziția sa ar fi susținută și prin jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, în particular prin hotărârile *Lingens v. Austria* și *Phillips v. Marea Britanie*. Prin analogie cu jurisprudența Curții Europene privind libertatea de exprimare, garantată de articolul 10 din Convenția Europeană, prin care Curtea Europeană a statuat că în cazul politicienilor cerințele de protecție a reputației ar trebui să fie ponderate în raport cu interesele discuției publice a chestiunilor politice (*Lingens v. Austria*), autorul sesizării sugerează că norma constituțională urmează să se aplice în mod diferit și să garanteze un nivel de protecție diferit în funcție de subiectul față de care ea se aplică. În același context, autorul sesizării a făcut referire la jurisprudența Curții Europene privind principiul prezumției nevinovăției și inversarea sarcinii probei (*Phillips v. Marea Britanie*) [8].

La rândul său, Curtea Constituțională a observat că „demersul autorului sesizării urmărește răsturnarea sarcinii probei privind caracterul licit al averii în cazul funcționarilor publici și al altor persoane salarizate de la bugetul de stat, preconizându-se ca averea acestora, a cărei dobândire licită nu poate fi dovedită, să fie confiscată. Pe cale de consecință, ar rezulta că averea unui funcționar public sau a altei persoane salarizate de la bugetul de stat ar fi prezumată ca fiind dobândită ilicit, până la dovada contrarie făcută de titularul ei, scutind astfel statul, în persoana procurorului, de obligația de a proba ilegalitatea veniturilor obținute” [9].

Curtea Constituțională a considerat irelevant argumentul autorului sesizării că poziția sa ar fi fost tangențial confirmată prin Avizul Curții Constituționale nr. 1 din 25 aprilie 2006 asupra proiectului de lege privind excluderea propoziției „Caracterul licit al dobândirii se prezumă” din alineatul (3) al articolului 46 din Constituția Republicii Moldova, deoarece acesta presupunea o operațiune juridică diferită – revizuirea Constituției. În acest sens, Curtea a observat că „din textul Constituției nu rezultă posibilitatea derogării în cazul funcționarilor publici sau al altor persoane salarizate de la bugetul de stat de la prezumția caracterului

licit al dobândirii proprietății. O dovadă în acest sens este faptul că, dacă în alte cazuri Constituția utilizează expresii „cu excepțiile stabilite de lege”/„excepție (...) în modul stabilit de lege/cu excepția (...)/ decât în cazurile prevăzute de lege” (a se vedea articolele 19, 38, 51, 58, 70, 72, 85, 116, 125, 139 din Constituție), în acest caz Constituția utilizează indicativul „se prezumă”, fără a prevedea excepții sau, cel puțin, posibilitatea legiuitorului de a reglementa asemenea situații prin anumite prevederi speciale, inclusiv de exceptare. Redacția articolului 46 indică clar voința legiuitorului constituant de a aplica această garanție constituțională inclusiv funcționarilor publici și altor persoane salarizate de la bugetul de stat. Prin urmare, demersul autorului sesizării vizează o completare voalată a Constituției, ceea ce este inadmisibil din punct de vedere juridic. Principiul prezumției caracterului licit al dobândirii proprietății este o normă de substanță, care nu poate fi atinsă și schimbată printr-o interpretare. Nici interpretarea textuală, nici cea funcțională nu permite Curții să prevadă un text care lipsește în Constituție. Prin urmare, demersul autorului sesizării nu numai că este lipsit de fundament constituțional, ci contravine textului și spiritului Constituției” [10].

Referitor la jurisprudența Curții Europene, Curtea Constituțională a observat că, din cele consemnate în cauza *Phillips v. Marea Britanie*, invocată de autorul sesizării, răsturnarea sarcinii probei nu presupune în mod obligatoriu probarea legalității acțiunilor desfășurate, ci probarea neimplicării în activitatea infracțională corespunzătoare. Mai mult, hotărârea *Lingens v. Austria*, invocată de autorul sesizării în sprijinul demersului de răsturnare a probei în cazul averii funcționarilor publici, sau al altor persoane salarizate de la bugetul de stat nu are nimic în comun cu dreptul la protecția proprietății, care face obiectul sesizării, deoarece se referă exclusiv la libertatea de exprimare, prin prisma rolului sine qua non de „câine de gardă” al presei în asigurarea unei democrații pluraliste și gradului mai înalt de toleranță pe care trebuie să îl manifeste politicienii în virtutea expunerii lor publice. Libertatea de exprimare, alături de dreptul la respectarea vieții private și de familie, libertatea de gândire, conștiință și religie și libertatea de asociere, face parte din blocul drepturilor ce semnifică respectul social datorat individului și are astfel un obiect de protecție diferit de cel al dreptului de proprietate [11].

După ce a efectuat o sinteză a jurisprudenței Curții Europene referitoare la confiscarea bunurilor, Curtea Constituțională a subliniat că la § 23 din hotărârea sa (nr. 21/2011), cu privire la prezumția caracterului licit al averii că: „Această prezumție, asigurând securitatea juridică și legalitatea proprietății persoanei, presupune responsabilitatea statului, în special a procurorului, de a prezenta probe care ar demonstra că proprietatea a fost dobândită ilegal”. Altfel spus, Curtea a făcut dependentă orice procedură de confiscare de existența unui proces penal. Ulterior, la § 25, Curtea a legat „indisolubil” prezumția caracterului licit al proprietății cu prezumția nevinovăției, sugerând aplicarea standardului de probare aplicabil în procesele penale, cu garanțiile aferente (e.g. dreptul persoanei de a nu se autoincrimina). La § 28, Curtea a reținut că sarcina probei în cazul funcționarilor publici și al altor persoane salarizate de la bugetul de stat cărora li se impută îmbogățirea ilicită nu poate fi răsturnată. Altfel, afirmă Curtea, ar fi încălcat articolul 21 din Constituție, care garantează prezumția nevinovăției (§ 35). Permitea răsturnării sarcinii probei în cazul funcționarilor publici cărora li se impută dobândirea ilicită a averii ar induce o discriminare în raport cu alte categorii de cetățeni (§ 38). De asemenea, răsturnarea sarcinii probei în cazul funcționarilor publici sau al altor persoane salarizate de la bugetul de stat și confiscarea averii lor nu ar avea o bază în textul articolului 46 alin. (3) din Constituție (§ 59). La § 29, Curtea a conchis că confiscarea poate fi dispusă numai după ce autoritățile statului demonstrează dobândirea unor bunuri în mod ilicit de o persoană. La § 32, Curtea a subliniat că măsura confiscării este reglementată constituțional doar în cazul săvârșirii unor infracțiuni sau contravenții. În fine, la § 67 și în primul punct al dispozitivului Hotărârii în discuție (nr. 21/2011), Curtea a reținut că „în sensul alineatului (3) al articolului 46 din Constituție, principiul constituțional al prezumției dobândirii licite a averii instituie o protecție generală ce se aplică tuturor persoanelor, inclusiv, în egală măsură și în același volum, funcționarilor publici și altor persoane salarizate de la bugetul de stat” [12].

Aceste raționamente au fost valorificate de către Curtea Constituțională și în contextul pronunțării Hotărârii nr. 6 din 16 aprilie 2015 privind control de constituționalitate al unor prevederi din Codul penal și din Codul de procedură penală, referitoare la confiscarea extinsă și la îmbogățirea ilicită [13]. În această hotărâre [14], Curtea a mai subliniat că sarcina probei urmează a fi atribuită exclusiv organelor statului (§ 45) și, totodată, a reiterat că prezumția dobândirii licite a bunurilor este o aplicație a principiului prezumției

nevinovăției (§ 50). Și în această hotărâre Curtea Constituțională a făcut trimitere la jurisprudența Curții Europene.

În 2021, un grup de deputați au cerut Curții Constituționale avizarea unui proiect de lege pentru modificarea (completarea) articolului 46 alin. (3) din Constituție. Prin acest proiect de lege, se dorea ca articolul 46 alin. (3) teza a II-a din Constituție să aibă următorul conținut: „Caracterul licit al dobândirii se prezumă, cu excepția averii persoanelor care exercită funcții publice”. Autorii sesizării au menționat că prezumția caracterului licit al dobândirii averii, stabilită de articolul 46 alin. (3) din Constituție, este interpretată într-un sens care împiedică lupta împotriva corupției și eludează mecanismul de confiscare a averii nejustificate (*i.e.*, este vorba despre o confiscare civilă, care poate opera prin hotărâre judecătorească, hotărâre pronunțată la cererea Autorității Naționale de Integritate). Cu privire la persoanele care nu exercită funcții publice, autorii sesizării au apreciat că este necesară menținerea prezumției caracterului licit al dobândirii bunurilor pentru a evita eventualele persecuții din partea autorităților de investigație sau plasarea proprietarilor într-o situație de insecuritate juridică. În cazul persoanelor care exercită funcții publice, autorii sesizării au menționat că prezumția caracterului licit al dobândirii bunurilor trebuie restrânsă, dat fiind faptul că aceștia activează într-un domeniu specific în care trebuie să dea dovadă de responsabilitate și integritate. Autorii sesizării au notat că instituția confiscării averii nejustificate a funcționarilor publici poate fi considerată o problemă, având în vedere interpretarea articolului 46 alin. (3) din Constituție dată de Curtea Constituțională prin Hotărârile nr. 21/2011 și nr. 6/2015. Potrivit autorilor sesizării, „pentru a face mai eficient mecanismul de confiscare a averii nejustificate, este necesar ca sarcina probei să fie repartizată între autoritățile de investigație și persoana care exercită o funcție publică a cărei avere este cercetată. Autorii sesizării notează că din momentul în care autoritățile de investigație prezintă probe care arată un dezechilibru dintre mărimea veniturilor și valoarea bunurilor dobândite din care rezultă existența unei averi nejustificate, persoana supusă controlului va trebui să demonstreze caracterul licit al dobândirii averii respective. În cazul în care persoana supusă controlului nu poate demonstra legalitatea dobândirii averii, autoritățile judiciare vor putea dispune confiscarea ei” [15].

Un judecător al Curții Constituționale a subliniat că la elaborarea proiectului de aviz a fost necesară cercetarea jurisprudenței relevante a Curții Constituționale și a celei a Curții Europene. În acest sens, judecătorul a identificat considerente din Hotărârile nr. 21/2011 și nr. 6/2015 contrare cu jurisprudența Curții Europene (mai exact, hotărârea Curții Europene în cauza *Gogitidze și alții v. Georgia* din 12 mai 2015). În consecință, judecătorul a formulat o cerere de revizuire parțială a Hotărârilor Curții Constituționale în discuție.

Corespunzător, prin Hotărârea nr. 7 din 10 martie 2022 Curtea Constituțională a admis această cerere. Ea a decis că punctul 1 din dispozitivul Hotărârii Curții Constituționale nr. 21/2011 privind interpretarea articolului 46 alin. (3) din Constituție va avea următorul cuprins:

„În sensul alineatului (3) al articolului 46 din Constituție, principiul constituțional al prezumției dobândirii licite a averii permite aplicarea unor standarde de probă diferite, în funcție de caracterul procedurilor de confiscare a pretinsei averi ilicite.”

De asemenea, Curtea a exclus o serie de considerente din Hotărârea sa nr. 21/2011, în special, cele citate mai sus, și, corelativ, a modificat/adăugat următoarele raționamente:

- confiscarea proprietății dobândite în mod ilicit și a averii nejustificate a persoanelor acuzate de comiterea unor infracțiuni grave în timpul ocupării funcției publice și a membrilor familiei lor și a rudelor/persoanelor apropiate poate avea loc și în contextul unor proceduri civile, al căror scop este să prevină îmbogățirea nejustificată prin corupția ca atare, trimițând un semnal clar oficialilor publici implicați în acte de corupție sau care doresc să se implice că actele lor ilegale, care, deși au trecut nesancționate de sistemul de justiție penală, nu le vor procura un avantaj pecuniar pentru ei sau pentru familiile lor (§ 59);

- există standarde juridice europene și chiar universale comune care încurajează confiscarea bunurilor legate de infracțiuni grave, cum ar fi corupția, spălarea de bani, infracțiunile legate de droguri ș.a., fără o condamnare penală prealabilă. Mai mult, sarcina probării originii licite a bunurilor despre care se presupune că au fost dobândite în mod ilicit poate fi transferată în mod legitim asupra părților în cadrul unor proceduri non-penale de confiscare, inclusiv în cadrul unor proceduri civile *in rem*. Măsura confiscării

poate fi aplicată nu doar în cazul produselor directe ale unei infracțiuni, ci și în cazul bunurilor, inclusiv al oricărui venit sau al altor beneficii indirecte, obținute prin convertirea ori transformarea produselor directe ale infracțiunii sau prin amestecul acestora cu alte bunuri, eventual legale. Măsura confiscării nu poate fi aplicată doar în cazul persoanelor bănuite direct de comiterea infracțiunilor, ci și în cazul terților care au dobândit un drept de proprietate fără buna-credință cerută, prin disimularea rolului lor ilicit la acumularea averii în cauză (§ 59¹);

– măsura confiscării este proporțională chiar în lipsa unei condamnări care să stabilească vinovăția persoanelor învinuite. Este legitim pentru autoritățile relevante să emită ordine de confiscare pe baza unei preponderențe a probelor care să sugereze că veniturile legale ale persoanelor vizate nu puteau fi suficiente pentru ca acestea să dobândească bunurile în cauză (§ 59²);

– atunci când un ordin de confiscare este o consecință a unor proceduri civile *in rem* legate de produsele infracțiunilor derivate din infracțiuni grave, Curtea Europeană nu a pretins probarea „dincolo de orice dubiu rezonabil” a originii ilicite a bunurilor în cadrul unor astfel de proceduri. În schimb, s-a considerat că probarea potrivit balanței probabilităților ori o probabilitate înaltă a originii ilicite, combinată cu incapacitatea proprietarului de a proba contrariul, era suficientă în sensul testului proporționalității impus de articolul 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție, care garantează dreptul de proprietate. În plus, autorităților naționale li s-a acordat o marjă de manevră conform Convenției pentru a aplica măsura confiscării nu doar persoanelor învinuite direct de comiterea unor infracțiuni, dar și membrilor de familie ai acestora și altor rude/persoane apropiate despre care se presupunea că dețineau ori administrau neformal bunurile dobândite ilicit în numele persoanelor bănuite de infracțiuni sau care, în alt mod, nu dispuneau de statutul de bună-credință necesar (§ 59³)

– confiscarea bunurilor dispusă în rezultatul unei proceduri civile *in rem*, care nu implică stabilirea unei acuzații penale, nu are un caracter punitiv, ci unul preventiv și/sau compensatoriu și, astfel, nu poate determina aplicarea prezumției nevinovăției (§ 67).

Corelativ, Curtea a exclus unele considerente din Hotărârea sa nr. 6/2015, iar pe altele le-a modificat (așa cum le-a redat și în Hotărârea sa nr. 21/2011), e.g.: (i) principiul constituțional al prezumției dobândirii licite a averii permite aplicarea unor standarde de probă diferite, în funcție de caracterul procedurilor de confiscare a averii pretins ilicite; (ii) sarcina probării originii licite a bunurilor despre care se presupune că au fost dobândite în mod ilicit poate fi transferată în mod legitim asupra părților în cadrul unor proceduri non-penale de confiscare, inclusiv în cadrul unor proceduri civile *in rem* [16].

Această schimbare de optică a fost generată de hotărârea Curții Europene în cauza *Gogitidze și alții v. Georgia*¹. Astfel, Curtea Constituțională a transpus în jurisprudența sa privind prezumția dobândirii licite a bunurilor raționamentele Curții Europene (i.e., §§ 102, 105, 107 și 126 din *Gogitidze și alții v. Georgia*).

La cinci zile distanță după pronunțarea Hotărârii nr. 7/2022 (prin care Curtea a revizuit Hotărârile nr. 21/2011 și nr. 6/2015), Curtea Constituțională a decis, în Avizul nr. 1 din 15 martie 2022, că inițiativa de revizuire a Constituției Republicii Moldova (prin care se preconiza ca articolul 46 alin. (3) teza a II-a din Constituție să aibă următorul conținut: „Caracterul licit al dobândirii se prezumă, cu excepția averii perso-

1. Notă: situația de fapt avută în vedere de Curtea Europeană în cauza *Gogitidze* este următoarea: În 2004, primul reclamant, fost viceministru în guvernul Regiunii Autonome Adjaria și, ulterior, Președinte al Curții de Audit, a fost acuzat de abuz de autoritate și de extorcare. Procuratura Regiunii Autonome Adjaria a inițiat proceduri împotriva sa și a celorlalți reclamanți, care erau rude apropiate ale primului reclamant, pentru dobândirea de bunuri ilicite și inexplicabilă. În septembrie 2004, Curtea Supremă din Adjaria a dispus confiscarea a șase proprietăți. În ianuarie 2005, ca urmare a unui apel formulat de toți cei patru reclamanți, Curtea Supremă a Georgiei a anulat confiscarea uneia dintre proprietăți și a menținut celelalte ordine de confiscare. Primul reclamant a contestat la Curtea Constituțională prevederile care guvernau procedura confiscării cu caracter administrativ. Respingând cererea, Curtea Constituțională a observat că prevederile legale relevante, care au fost adoptate în februarie 2004, urmăreau realizarea interesului public al intensificării luptei împotriva corupției. Apud: §§ 830-31 din Hotărârea Curții Constituționale nr. 7 din 10 martie 2022 privind revizuirea Hotărârii Curții Constituționale nr. 21 din 20 octombrie 2011 privind interpretarea articolului 46 alin. (3) din Constituție și a Hotărârii Curții Constituționale nr. 6 din 16 aprilie 2015 privind controlul constituționalității unor prevederi din Codul penal și din Codul de procedură penală (cererea nr. 28 din 22 februarie 2022). În: Monitorul oficial al Republicii Moldova nr. 88-95/45 din 1 aprilie 2022.

nelor care exercită funcții publice”) nu corespunde limitelor materiale de revizuire stabilite de articolul 142 alin. (2) (care prevede, între altele, că „este interzisă revizuirea care are ca rezultat suprimarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor sau a garanțiilor acestora”) din Constituție și nu poate fi înaintat Parlamentului spre examinare [17].

Sub acest aspect, Curtea Constituțională a observă că, deși autorii proiectului de modificare a Constituției urmăresc ca noile dispoziții să faciliteze repartizarea sarcinii probei, în contextul unor cauze privind confiscarea averii nejustificate, între autoritățile statului și persoanele despre a căror avere se susține că are un caracter ilicit, textul propus pentru modificarea Constituției elimină orice posibilitate de repartizare a probei în cazul persoanelor care exercită funcții publice [18].

Potrivit Curții Constituționale, „formularea „cu excepția averii persoanelor care exercită funcții publice” induce ideea caracterului ilicit al averii acestor persoane, care se prezumă. Această formulare contravine condiției impuse, în prezent, de articolul 46 alin. (3) din Constituție, potrivit căreia cel care face o afirmație (*i.e.* autoritățile statului) trebuie să o dovedească (cu un standard de probare mai ridicat sau mai redus). Formularea în discuție elimină necesitatea vreunui standard de probă din cele pe care le admite, în prezent, articolul 46 alin. (3) din Constituție, indiferent dacă se desfășoară proceduri penale sau proceduri non-penale. În contextul unor eventuale litigii privind confiscarea averii unei persoane care exercită funcții publice, formularea propusă va permite ca autoritățile publice să facă doar afirmații, fără să le dovedească, și va plasa persoanele care exercită funcții publice într-un dezechilibru față de autoritățile statale. Astfel, ea constituie o suprimare a dreptului de proprietate” [19].

Curtea Constituțională a subliniat că textul actual al articolului 46 alin. (3) din Constituție nu reprezintă un impediment pentru aplicarea unor standarde de probă diferite, în funcție de tipul procedurilor (penale sau non-penale), pentru implementarea obiectivului urmărit de autorii proiectului de modificare a Constituției. Ca în orice altă politică publică esențială pentru societate, sunt necesare mecanisme juridice clare, bunăcredință și o înaltă pregătire profesională a agenților publici, pentru evitarea oricărui arbitrar [20].

Prin urmare, chiar dacă Curtea a avizat negativ proiectul de lege de modificare a articolului 46 alin. (3) din Constituție, ea a stabilit că această normă constituțională nu reprezintă un impediment pentru aplicarea unor standarde de probă diferite, în funcție de tipul procedurilor (penale sau non-penale). Altfel spus, Curtea a soluționat problema semnalată de autorii sesizării, fără ca să fie necesară modificarea Constituției, ci printr-o interpretare a acesteia.

Concluzii

Jurisprudența Curții Constituționale referitoare la interpretarea prevederii din Constituție privind prezumția dobândirii licite a bunurilor (art. 46 alin. (3) teza a II-a) a oscilat. În 2006, Curtea a dat aviz pozitiv Parlamentului ca să excludă această prevedere din Constituție (Avizul nr. 1/2006). Însă, acest lucru nu s-a întâmplat, întrucât proiectul de lege corespunzător nu a fost votat. Cu această ocazie, Curtea Constituțională nu a făcut vreo trimitere la jurisprudența Curții Europene.

Din 2011 lucrurile au luat o altă întorsătură. După o sinteză a unor cauze judecate de Curtea Europeană, se pare că instanța de contencios constituțional a privit prezumția dobândirii licite a bunurilor ca pe un obstacol pentru a institui confiscarea civilă sau pentru ca statul să se abată, în cazurile de confiscare, de la standardul de probă din materie penală – „dincolo de orice dubiu rezonabil” (Hotărârile nr. 21/2011 și nr. 6/2015).

Apoi, în 2022 această concepție a fost schimbată (Hotărârea nr. 7/2022). Curtea a conchis că textul actual al articolului 46 alin. (3) din Constituție nu reprezintă un impediment pentru aplicarea unor standarde de probă diferite, în funcție de tipul procedurilor (penale sau non-penale). Această rocadă a fost fundamentată prin prisma jurisprudenței Curții Europene, mai exact, hotărârea Curții Europene în cauza *Gogitidze și alții v. Georgia* din 12 mai 2015. În aceste condiții, tot în 2022 Curtea Constituțională a avizat negativ inițiativa legislativă de a reda articolul 46 alin. (3) teza a II-a din Constituție în felul următor: „Caracterul licit al dobândirii se prezumă, cu excepția averii persoanelor care exercită funcții publice.” Aceasta deoarece inițiativa în discuție ar fi avut ca efect o suprimare a dreptului de proprietate (Avizul nr. 1/2022).

Așadar, jurisprudența Curții Europene a avut, pentru Curtea Constituțională, o pondere mare (un rol

decisiv) în contextul interpretării prevederii constituționale referitoare la prezumția dobândirii licite a bunurilor (și nu doar în această situație). Jurisprudența Curții Europene a servit ca bază pentru revizuirea poziției anterioare a Curții Constituționale.

Referințe bibliografice:

1. A se vedea § 52 din Hotărârea Curții Constituționale nr. 14 din 8 august 2023 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din Legea cu privire la secretul de stat nr. 245 din 27 noiembrie 2008 și a unor prevederi din Regulamentul cu privire la asigurarea regimului secret în cadrul autorităților publice și al altor persoane juridice, adoptat prin Hotărârea Guvernului nr. 1176 din 22 decembrie 2010 (garanțiile refuzului de acordare a dreptului de acces la secretul de stat) (sesizarea nr. 109g/2022). În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, nr. 347-350/125 din 14 septembrie 2023.
2. *Ibidem*, § 53.
3. Avizul Curții Constituționale nr. 1 din 25 aprilie 2006 asupra proiectului de lege pentru excluderea propoziției „Caracterul licit al dobândirii se prezumă” din alineatul (3) articolul 46 din Constituția Republicii Moldova. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, nr. 70-72/8 din 5 mai 2006.
4. *Ibidem*.
5. *Ibidem*.
6. Opinia separată a dlui judecător Mircea Iuga la Avizul Curții Constituționale nr. 1 din 25 aprilie 2006 asupra proiectului de lege pentru excluderea propoziției „Caracterul licit al dobândirii se prezumă” din alineatul (3) articolul 46 din Constituția Republicii Moldova. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, nr. 70-72/8 din 5 mai 2006.
7. Opinia separată a dlui judecător Victor Pușcaș la Avizul Curții Constituționale nr. 1 din 25 aprilie 2006 asupra proiectului de lege pentru excluderea propoziției „Caracterul licit al dobândirii se prezumă” din alineatul (3) articolul 46 din Constituția Republicii Moldova. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, nr. 70-72/8 din 5 mai 2006.
8. A se vedea § 16-20 din Hotărârea nr. 21 din 20 octombrie 2011 privind interpretarea articolului 46 alin. (3) din Constituție (Sesizarea nr. 17b/2011). În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, nr. 187-191/29 din 4 noiembrie 2011.
9. *Ibidem*, § 33.
10. *Ibidem*, § 63-64.
11. *Ibidem*, §§ 52-53.
12. *Apud*: §§ 17-24 din Hotărârea Curții Constituționale nr. 7 din 10 martie 2022 privind revizuirea Hotărârii Curții Constituționale nr. 21 din 20 octombrie 2011 privind interpretarea articolului 46 alin. (3) din Constituție și a Hotărârii Curții Constituționale nr. 6 din 16 aprilie 2015 privind controlul constituționalității al unor prevederi din Codul penal și din Codul de procedură penală (cererea nr. 28 din 22 februarie 2022). În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, nr. 88-95/45 din 1 aprilie 2022.
13. Hotărârea Curții Constituționale nr. 6 din 16 aprilie 2015 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Codul penal și Codul de procedură penală (confiscarea extinsă și îmbogățirea ilicită) (Sesizarea nr. 60a/2014). În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova* nr. 115-123/10 din 15 mai 2015.
14. *Apud*: §§ 26-29 din Hotărârea Curții Constituționale nr. 7 din 10 martie 2022 privind revizuirea Hotărârii Curții Constituționale nr. 21 din 20 octombrie 2011 privind interpretarea articolului 46 alin. (3) din Constituție și a Hotărârii Curții Constituționale nr. 6 din 16 aprilie 2015 privind controlul constituționalității unor prevederi din Codul penal și din Codul de procedură penală (cererea nr. 28 din 22 februarie 2022). În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, nr. 88-95/45 din 1 aprilie 2022.
15. A se vedea §§ 5-8 din Avizul Curții Constituționale nr. 1 din 15 martie 2022 la proiectul de lege pentru modificarea articolului 46 din Constituție (prezumția dobândirii licite a bunurilor de către persoanele care exercită funcții publice) (sesizarea nr. 249c/2021). În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova* nr. 88-95/48 din 1 aprilie 2022.
16. A se vedea § 44 și § 48 Hotărârea Curții Constituționale nr. 6 din 16 aprilie 2015 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Codul penal și Codul de procedură penală (confiscarea extinsă și îmbogățirea ilicită) (Sesizarea nr. 60a/2014). În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, nr. 115-123/10 din 15 mai 2015.

17. Avizul nr. 1 din 15 martie 2022 la proiectul de lege pentru modificarea articolului 46 din Constituție (prezumția dobândirii licite a bunurilor de către persoanele care exercită funcții publice) (sesizarea nr.249c/2021). În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, nr. 88-95/48 din 1 aprilie 2022.
18. *Ibidem*, § 34.
19. *Ibidem*, § 35.
20. *Ibidem*, § 36-37.

N. B.: Acest articol are la bază comunicatul elaborat pentru Conferința științifică națională cu participare internațională „Survivanța tradiției constituționale în tiparele constituționalismului european” din 28 martie 2025, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Drept.

Date despre autor:

Gheorghe RENIȚĂ, doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova.

ORCID: 0000-0003-2722-009X

E-mail: gheorghe.renita@usm.md

Prezentat: 01.10.2025